

לישועתך קויתי

על שולחנו של הגאון המקובל
איש האלקים הרב שמשון חיים בן הרב נחמן מיכאל נחמני זי"ע
מחבר הספרים הקדושים זרע שמשון ותולדות שמשון

פרשת וארא תשפ"ד | גליון מס' 428

הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני
פרעה ואני ערל שפתיים. (שמות ו יב)

ואיך ישמעני פרעה. זה אחד מעשרה קל
וחומר שבתורה. (כ"ט)

מקשים העולם, הלא קל וחומר פריכא הוא. כי מה
שבני ישראל לא שמעו אל משה, היה זה 'מקצר רוח
ומעבדה קשה', (לעיל פסוק ט). אך פרעה היושב על
כסאו בשלווה ומנוחה, מדוע שלא ישמע.

עוד יש להקשות, מהי פישרה של התוספת, 'ואני
ערל שפתיים'. מה צורך יש בה, כדי להוסיף על הקל
וחומר. מה גם, שאינה מועילה לחזק את הקל וחומר.
כי זה שלא שמעו בני ישראל אל משה, אינו קשור
כלל וכלל, בעובדת היותו ערל שפתיים.

עוד שומה עלינו להבין, למה טען משה על בני
ישראל (לעיל ד א), 'והן לא יאמינו לי ולא ישמעו
בקלי כי יאמרו לא נראה אליך הוי"ה'. מדוע עלתה
כן בדעתו, שלא יאמינו לו בני ישראל.

ולתרץ הכל, נקדים את מה שמצאנו בפסוקים, כי
בכל פעם שמזכר רצונו של הקדוש ברוך הוא,
לגאול את ישראל, יחד עמו מוזכר גם קושי השעבוד,
(ראה לעיל ג ז ועוד). והדברים צריכים ביאור. כי אם
הגיע זמן גאולתם של ישראל, עבור מה יש צורך
להזכיר, את גודל צערם ומכאובם.

אלא מאי, סוד הדברים כמו שכתבו המפרשים, כי
קושי השעבוד במאתיים ועשר השנים, השלים את
מניין ארבע מאות ושלשים השנים, שהיו ישראל
צריכים להיות במצרים. לכן, בכל פעם שהוזכרה
גאולתם של ישראל, נזכר יחד עמה צער השעבוד,
כי הוא אשר הביא את הקדמת הגאולה.

אך אחר וסברא זו אינה מוכרחת, כי אין לה היתכנות,
אלא על פי מידת הרחמים. ואילו למידת הדין, יש
מקום לבוא ולערער עליה. לכן חשש משה, שלא
יקבלו בני ישראל דבריו, כאומרו 'והן לא יאמינו לי
ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך הוי"ה',
היינו במידת הרחמים.

זהו איפה מה שטען משה רבינו, 'הן בני ישראל לא
שמעו אלי' - שאכן לא קיבלו את הסברא, כי הוקדם

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל
שדי ושמי ה' לא נודעתי להם. (שמות ו יג)

הבטחתים הבטחות ובכולן אמרתי להם אני
אל שדי. ושמי ה' לא נודעתי להם... לא נכרתי
להם במידה אמיתית שלי, שעליה נקרא שמי
ה', לאמת דברי. שהרי הבטחתי ולא קיימתי.
... ולא הרהרו אחר מידותי, ואתה אמרת למה
הרעותה (כ"ט).

כתב הרב אליהו מזרחי, לפרש החילוק, בין הבטחה
בשם א-ל ש-ד-י, לבין ההבטחה בשם הוי"ה. כי
הבטחה בשם א-ל ש-ד-י, תקוים רק אם יהיו ישראל
זכאים ולא יחטאו חלילה. ברם, ההבטחה בשם הוי"ה,
תקוים תמיד, בין יחטאו ובין לא יחטאו.

אך כל זאת, אינו אלא בהבטחה רגילה. אולם, אם
תבוא ההבטחה בשם א-ל ש-ד-י, יחד עם כריתת
ברית, או אז, היא תקוים במלואה, גם אם וכאשר
יחטאו חלילה.

והדברים תמוהים. כי אם אכן הבטחה בא-ל ש-ד-י,
יחד עם כריתת ברית, מועילה בכל אופן, למה לא
הבטיח ה' לאבות, בשם הוי"ה. כיון שבין כך ובין כך,
תועיל הבטחתו, גם לו יחטאו.

ויש לומר, כי הנה שם ש-ד-י, הלא מורה על מידת
הדין. וכמו שגרמו בדברי חכמים, על שם קדוש
זה (ראה בראשית רבה צב א), 'מי שאמר לעולם
די, יאמר לצרותיהם די'. אשר על כן, כאשר באה
ההבטחה בשם זה, יחד עם כריתת ברית, אזי הגם
שמוכרח כי תתקיים, אך יהיה זאת, רק אחרי שתנהג
בהם מידת הדין ויבואו עליהם ייסורים, לכפר על
החטאים.

וזה מה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו. מדוע
הנך מתלונן, 'למה הרעותה לעם הזה'. הלא אחר
שהיתה הבטחתי לאבות, בשם א-ל ש-ד-י, מוכרחים
המה בני ישראל, לכפר חטאיהם על ידי ייסורים.
ורק לאחר מכן, תוכל להתקיים בהם ההבטחה
והברית, לגואלם ממצרים.

(זרע שמשון פרשת וארא, מאמר א)

יש לנו להתבונן, איך למד רבי אבין מכך שהדגה מתה, כי ממכת דם העשירו ישראל.

ויש לפרש, בהקדם הערה נפלאה. כי הנה בני ישראל במצרים, היה מזונם דגים ובחינים. וכמאמר הכתוב (במדבר יא ה), 'זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם'. נמצא אם כן, שמיתת הדגים גרמה להם נזק. שכן, מה יאכלו מעתה, אחר שדגים אין וכסף מנלן, לרכוש מאכלים אחרים. וזהו דבר שאינו מסתבר, כי המכה שבאה להעניש את המצרים, תגרום נזק לבני ישראל.

לכן דרש רבי אבין ולמד ממיתת הדגים, כי ממכת דם העשירו ישראל. ואחר שכבר היו עשירים, היה להם די ממון, כדי לקנות מאכלים. ושוב, לא היו צריכים דווקא למאכל הדגים החינמיים.

~

ובעיקר הדבר, שהעשירו ישראל ממכת דם, עדיין יש לדקדק, הלא הבטחת 'אחרי כן יצאו ברכוש גדול', נאמרה על עת יציאתם ממצרים. ומדוע איפה, העשירו כבר כעת. ועוד, שהלא כבר הודיעם הקדוש ברוך מראש, כי סופם לזכות ברכוש גדול, ככתוב (לעיל ג כא), 'והיה כי תלכון לא תלכו ריקם'. ומה צורך היה, להקדים ולהעשירם.

ויש לומר, על פי מאמר רבי פנחס בר חמא (בבא בתרא קטז), 'קשה עניות בתוך ביתו של אדם, יותר מחמישים מכות'. והנה במצרים הלא לקו חמישים מכות, (ראה הגדה של פסח), ככוונה שידעו המצריים, שהם מוכים וסובלים, בשביל מה שעשו ישראל. ואם יהיו ישראל עניים באותה שעה, נמצא שהם מוכים יותר מן המצריים, ואין כל הבדל ביניהם.

לכן, העשירו ישראל ממכת דם, כדי שיהא ניכר ההבדל ביניהם לבין המצריים, שהמצרים מוכים ואילו בני ישראל, הולכים ומעשירים.

~

עוד יש לומר, על פי דברי הזוהר הקדוש (פרשת בא לג), כי בתחילה רצה פרעה להרוג את כל בני ישראל. אך איוב שהיה מיועציו, יעץ לו שלא ינהג כן. אלא בתחילה ישתלט על ממונם ובהמשך, ישתעבד בגופם בעבודה קשה. וכנגד זה, העניש הקדוש ברוך הוא את איוב, שבאותו דין ממש, יהא הוא נידון. וכפי שאכן היה, אשר בתחילה נענש איוב בממונו, ולאחר מכן בגופו.

והוא הדין, כלפי עונשם של מצרים, שהיה במידה כנגד מידה. בתחילה לקו בממונם, בהיותם נאלצים לתיתו לבני ישראל, עבור מים לשתות. ורק לאחר מכן, לקו בגופם בשאר המכות.

(זרע שמשון פרשת וארא, מאמרים ח ט)

זמנם להיגאל, מחמת קושי השעבוד, היינו 'קצר רוח ועבודה קשה'. 'ואיך ישמעני פרעה', לקבל טענה זו ולהקדים יציאתם ממצרים.

והוסיף לאמור, 'ואני ערל שפתיים'. כי הנה כתבו המקובלים, ('עשרה מאמרות', מאמר חיקור דין, חלק ג פרק כב), אשר בני ישראל ומשה רבינו במצרים, תקנו את הפגמים של הדורות שלפניהם. וכנגד חטא דור ההפלה, אשר נתבלבלה לשונם, היה התיקון על ידי משה רבינו, שהיה ערל שפתיים.

נמצא אם כן, כי כל עוד משה רבינו ערל שפתיים, אות וסימן הוא, כי עדיין לא השלימו בני ישראל את תיקונם במצרים. וממילא מתחזקת לה טענת 'איך ישמעני פרעה' - לקבל דבריי כי קושי השעבוד כבר השלים ימי הגלות, והגיע זמן גאולתם של ישראל.

(זרע שמשון פרשת וארא, מאמר ד)

~~~

ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה. (שמות ו כה)

מבנות פוטיאל - מזרע יתרו שפיטם עגלים לעבודה אלילים. ומזרע יוסף שפטפט ביצרו. (כ"ט)

הנה אמרו חכמים (בבא מציעא נח:), 'אם היה בעל תשובה, אל יאמר לו, זכור מעשיך הראשונים. אם היה בן גרים, אל יאמר לו, זכור מעשה אבותיך'. כיון שכן יוקשה מאוד, איך מזכירה כאן התורה, את גנותו של יתרו, שהיה בעברו מפטם עגלים לעבודה זרה.

ונראה לומר, כי גם כינוי זה, שבח הוא ליתרו ולצאצאיו. ומדוע, משום שבא ללמדנו, שעל אף שהיה יתרו אדוק כל כך בעבודה זרה, עד שפיטם עגלים עבורה, למרות זאת התנתק ממנה לגמרי, עד שאפילו שכח את שמה.

ולזאת רומזת תיבת 'פוטיאל', כי שמו של שם השכחה הוא 'פוטה'. וזהו 'פוטי אל', ששכח לגמרי מאל נכר. או 'פוטי - אל', ששכח מעבודה זרה, ובא לדבוק בא-ל חי.

(זרע שמשון פרשת וארא, מאמר ה)

~~~

והדגה אשר ביאור מתה. (שמות ז כא)

אמר רבי אבין הלוי ברבי, ממכת דם העשירו ישראל. כיצד, המצרי וישראל בבית אחד, והגיגית מלאה מים... וישראל שותה מים והמצרי דם. כשהיה לוקח מישראל בדמים, היה שותה מים. מכאן העשירו ישראל. (שמות

כ"ה ט י)

